

Sonia Burgfeld¹, A, B, C, D, E, F
Krzysztof Nowakowski², A, D, E, F

ETYKIETY JĘZYKOWE A POSTRZEGANIE I POSTAWY WOBEK KOBIET, KTÓRE DOŚWIADCZYŁY PRZEMOCY SEKSUALNEJ

LANGUAGE LABELS AND PERCEIVING AND ATTITUDES TOWARDS WOMAN WHO EXPERIENCED SEXUAL VIOLENCE

Otrzymano: 27.02.2026 Zaakceptowano: 25.05.2026 Opublikowano: 30.06.2026

DOI: 10.5604/01.3001.0055.7984

Artykuł Oryginalny

**A – projekt badań, B – wykonanie badań, C – analiza statystyczna, D – interpretacja danych,
E – przygotowanie manuskryptu, F – przegląd piśmiennictwa**

Sonia Burgfeld A (50%); B (50%); D (50%); E (50%); F (50%)

Krzysztof Nowakowski A (50%); D (50%); E (50%); F (50%)

Źródła finansowania – badania własne

Streszczenie

Wstęp: Celem omówionych w artykule badań własnych było sprawdzenie, czy określenia (etykiety językowe) „ofiara” i „ocalała”, stosowane do opisu dorosłej osoby pokrzywdzonej przemocą seksualną, są związane z występowaniem różnic w sposobie jej postrzegania przez osoby trzecie. Różnice te analizowano także w kontekście przejawianych przez uczestników badania postaw w zakresie oceny wiktymizacyjnej, przypisywania odpowiedzialności za zdarzenie i przekonania o potrzebie udzielenia wsparcia. Zbadano ponadto, czy płeć badanych wiąże się z odmiennymi

¹ Mgr Sonia Burgfeld, wolontariuszka Fundacji Zaginieni.

² Dr Krzysztof Nowakowski, adiunkt, Katedra Psychologii Sądowej i Psychokryminologii Instytut Psychologii Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie, Polska, ORCID: 000-0002-2982-5124, e-mail: krzysztof.nowakowski@ignatianum.edu.pl.

postawami społecznymi i postrzeganiem osób doświadczających przemocy seksualnej. Badania zostały zaplanowane w nawiązaniu do wcześniejszych analiz, wykonanych przez badaczy z Uniwersytetu Bielefeld (Papendick i Bohner, 2017), jako ich częściowa replikacja w polskich warunkach.

Metoda: Uczestnicy badania najpierw zapoznawali się z opisami sytuacji, w których doszło do gwałtu na kobiecie. Następnie dokonano pomiaru badanych zmiennych za pomocą zmodyfikowanej skali dyferencjału semantycznego oraz zestawu pytań dotyczących postaw wobec osób doświadczających przemocy seksualnej. W badaniu wzięło udział 132 dorosłych (70% grupy stanowiły kobiety).

Wyniki: Zaobserwowano, że etykieta językowa „ocalała” wzbudza u badanych więcej pozytywnych skojarzeń, niż etykieta „ofiara”. Nie stwierdzono natomiast takiego efektu w odniesieniu do postaw przejawianych względem osób, które doświadczyły przemocy seksualnej. Różnice płciowe ujawniły się zarówno w sposobie postrzegania wykorzystanych kobiet, jak i postawach wobec nich.

Implikacje: Badania własne, przeprowadzone w grupie dorosłych użytkowników języka polskiego dostarczyły podobnych wyników jak analizy Papendick i Bohner, wykonane w innym kontekście społeczno-kulturowym. Uzyskane wyniki stanowią dobry punkt wyjścia do dalszych, pogłębionych badań nad wpływem języka na społeczną percepcję ofiar przemocy seksualnej. Mogą także być wykorzystane do planowania prewencyjnych kampanii społecznych w tym zakresie oraz w terapii osób pokrzywdzonych.

Słowa kluczowe: przemoc seksualna, ofiara, wiktymizacja, etykiety językowe, postawy społeczne

Abstract

Introduction: The aim of the research was to examine whether language labels „victim” and „survivor” are linked to differences in perceiving sexually abused adults. Label-based differences was measured also in the context of the attitudes towards victims – assessment of victimisation, blaming, and support needs. Additionally, there is examined whether gender is related to distinct perceiving and attitudes towards persons experienced sexual violence. Research was planned based on previous analysis made in Bielefeld University (Papendick & Bohner, 2017), as their partially replication in Polish sample.

Method: The participants read descriptions of situations in which a woman was raped. Subsequently, modified semantic differential scale and items measuring attitudes towards individuals who have experienced sexual violence were used. The study involved 132 adults, with women making up 70% of the group.

Results: More positive associations with label „survivor” than label „victim” was observed. However, no such effect was found regarding the attitudes towards individuals who have experienced sexual violence. Gender differences were revealed both in the way the abused women were perceived and in the attitudes towards them.

Key practitioner messages: Presented research conducted among a group of adult Polish language users yielded results similar to those of the analyses by Papendick and Bohner, carried out in a different socio-cultural context. The results obtained provide a good starting point for further in-depth research into the impact of language on the social perception of victims of sexual violence. They may also be used in planning preventive social campaigns in this area and in the therapy of those affected.

Keywords: sexual violence, victim, victimization, language labels, social attitudes

Zdanie rekomendujące treść pracy: Artykuł podejmuje zagadnienie wpływu języka na postrzeganie i postawy społeczne przejawiane wobec dorosłych, którzy doświadczyli przemocy seksualnej.

The sentence recommending the content of the work: The article explores the impact of language on the perception and social attitudes towards adults who have experienced sexual violence.

Wstęp

Społeczne postrzeganie przemocy seksualnej stosowanej wobec dorosłych, osób dopuszczających się takich czynów oraz ich ofiar zależne jest od wielu różnych czynników. Ważną rolę odgrywa tutaj ocena relacji sprawca – ofiara, jakiej dokonuje społeczny obserwator, a także jego sposób interpretacji przyczyn zdarzenia, czy też motywów zachowania. Osoby trzecie wykazują się większą skłonnością do postrzegania sytuacji, w której doszło do czynności seksualnej jako gwałtu i mniejszego obwiniania ofiary,

jeżeli stawiała ona opór³. Z kolei, wcześniejsza znajomość osób wykorzystujących przez ich ofiary może wiązać się z negatywną oceną społeczną i przypisywaniem większej odpowiedzialności za zdarzenie pokrzywdzonym⁴. Kolejnym czynnikiem leżącym po stronie obserwatora jest również jego płeć – mężczyźni wykazują zazwyczaj silniejszą tendencję do obwiniania ofiar nadużyć seksualnych⁵, akceptowania mitów na temat gwałtu⁶ oraz posiadania seksistowskich przekonań⁷.

W badaniach nad społecznym postrzeganiem osób doświadczających przemocy seksualnej dość rzadko zwraca się uwagę na znaczenie stosowanego w tym kontekście języka i etykiet językowych, które są używane do określania pokrzywdzonych. Tymczasem okazuje się, że zgodnie z hipotezą Sapira-Whorfa, może być to istotny czynnik oddziałujący na społeczną ocenę sytuacji, w której dochodzi do przemocy seksualnej oraz osób w niej uczestniczących⁸. Wspomniana hipoteza zakłada, że percepcja, poznawanie i sposób myślenia człowieka o otaczającym go świecie jest uwarunkowane przez język i struktury językowe⁹. W języku znajdują swoje odzwierciedlenie także ukryte przekonania, sądy czy stereotypy na temat pewnych zjawisk czy grup społecznych. Hipoteza Sapira-Whorfa o wpływie języka na percepcję rzeczywistości, niesie za sobą wniosek, że to właśnie używanie określonych konstrukcji czy etykiet językowych do opisu sytuacji, w których doszło do nadużyć seksualnych oraz osób

³ N.R. Branscombe, J.A. Weir, *Resistance as stereotype-inconsistency: Consequences for judgments of rape Victims*. „Journal of Social and Clinical Psychology” 1992, nr 11(1), s. 80-102; K.A. Black, D.J. Gold, *Gender differences and socioeconomic status biases in judgments about blame in date rape scenarios* „Violence and Victims” 2008, nr 23(1), s. 115-128.

⁴ D. Abrams, G.T. Viki, B. Masser, G. Bohner, *Perceptions of stranger and acquaintance rape: The role of benevolent and hostile sexism in victim blame and rape proclivity* „Journal of Personality and Social Psychology” 2003, nr 84(1), s. 111-125.

⁵ K.A. Black, D.J. Gold, *Gender differences and socioeconomic...*, s. 115-128.

⁶ G. Bohner, F. Eyssel, A. Pina, F. Siebler, G.T. Viki, *Rape myth acceptance: Cognitive, affective and behavioural effects of beliefs that blame the victim and exonerate the perpetrator*, w: *Rape: Challenging contemporary thinking*, red. M. Horvath, J. Brown, Cullompton 2009, s. 17-45; E. Suarez, T.M. Gadalla, *Stop blaming the victim: A meta-analysis on rape myths*. „Journal of Interpersonal Violence” 2010, nr 25(11), s. 2010-2035.

⁷ D. Abrams, G.T. Viki, B. Masser, G. Bohner, *Perceptions of stranger and acquaintance rape...*, s. 111-125; C. Rollero, S. Tartaglia, *The effect of sexism and rape myths on victim blame*. „Sexuality & Culture” 2019, nr 23(1), s. 209-219.

⁸ M. Papendick, G. Bohner, *„Passive Victim – strong survivor”? Perceived meaning of labels applied to women who were raped* „PLOS ONE” 2017, nr 12 (5), s. 1-21.

⁹ A. Klimczuk, *Hipoteza Sapira-Whorfa – przegląd argumentów zwolenników i przeciwników*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja” 2013, nr 1(3), s. 166.

nimi pokrzywdzonych, oddaje sposób postrzegania przemocy seksualnej i – co się z tym wiąże – wpływa także na społeczną ocenę i postawy wobec ofiar. Wniosek ten jest spójny z wynikami badań przeprowadzonych przez Bohner¹⁰, gdzie wykazano, że posługiwanie się stroną bierną w odniesieniu do ofiary gwałtu dodatnio koreluje z tendencją do obwiniania jej za zdarzenie. Ponadto używanie strony biernej i nominalizacji w opisie ofiary wiązało się z wyższym poziomem akceptacji mitów na temat gwałtów oraz wyrażaniem poglądu, że osoba, która się go dopuściła powinna być oczyszczona z zarzutów.

Powszechnie używaną etykietą językową w stosunku do dorosłej osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej jest określenie „ofiara”. Etykieta ta naturalnie występuje w mowie potocznej, choć posługiwanie się nią pociąga za sobą pewne konotacje znaczeniowe, niekoniecznie uświadamiane przez użytkownika języka. Z jednej strony jednoznacznie implikuje postrzeganie osoby, która doświadczyła gwałtu czy nadużyć seksualnych jako pokrzywdzonej. Z drugiej jednak strony, może uruchomić skojarzenia z osobą słabą, pasywną, budzącą litość i obarczoną traumatycznymi następstwami zdarzenia, z którym nie zdołała sobie poradzić. W związku z tym w krajach anglojęzycznych coraz częściej można spotkać się z alternatywną dla „ofiary” etykietą językową, jaką jest określenie „ocalały/ocalała” (*survivor*) lub „osoba, która przetrwała gwałt”. W przeciwieństwie do etykiety „ofiara”, ma ono bardziej pozytywną konotację, akcentuje siłę i finalne uporanie się z sytuacją trudną i zagrażającą¹¹. Poza tym kładzie większy nacisk na powrót do stanu przed zajściem, jak i odrzuca przypisaną ofierze bierność¹². Biorąc pod uwagę, że określenie ofiara nie zawsze wywołuje pozytywne skojarzenia, zrozumiałe staje się, że część osób, które zostały zgwałcone woli unikać używania wobec siebie tej nazwy, zastępując ją innymi, „nieobciążonymi” znaczeniowo słowami¹³. Przyjęcie tożsamości „osoby ocalałej z gwałtu” wydaje się też być użyteczne w procesie terapeutycznym i przepracowywaniu traumy wynikającej z przemocy seksualnej.

¹⁰ G. Bohner, *Writing about rape: Use of passive voice and other distancing text features as an expression of perceived responsibility of the victim* „British Journal of Social Psychology” 2001, nr 40(4), s. 515-529.

¹¹ M. Thompson, *Life after rape: A chance to speak*, „Sexual and Relationship Therapy” 2000, nr 15(4), s. 325-343.

¹² S. Lamb, *New versions of victims: Feminist struggle with the concept*, New York & London 1999.

¹³ M. Papendick, G. Bohner, *„Passive Victim – strong survivor”...*, s. 1-21.

Pozwala na skupieniu się na mocnych stronach, zasobach klienta/pacjenta oraz jego umiejętnościach radzenia sobie z zaistniałą sytuacją¹⁴.

Badania kobiet, które podczas wojny w Bośni i Hercegowinie wielokrotnie doświadczyły przemocy seksualnej wskazują, że obydwie etykiety językowe („ofiara” i „ocalała”) są używane w kontekście tego rodzaju krzywdzących zdarzeń¹⁵. Choć wiele z uczestniczek badania określało się jako ofiary, to część z nich postrzegała siebie jako „ocalałe”, ponieważ udało im się przetrwać i powrócić do normalnego życia. Z kolei Boyle i Clay-Warner¹⁶ podają, że używanie wobec siebie przez osoby, które doświadczyły gwałtu etykiety „ofiara” często wiąże się z nasileniem poczucia wstydu i symptomami stresu pourazowego (PTSD). W przypadku pokrzywdzonych określających się jako „ocalałych”, przeważającą emocją jest złość i dążenie do zdystansowania się od negatywnych doświadczeń. W grupie tej odnotowano także mniej objawów depresyjnych. Hockett i in.¹⁷ zauważają, że etykieta językowa „ofiara” zazwyczaj jest stosowana w początkowym okresie, po tym jak doszło do zgwałcenia. Dopiero po przepracowaniu urazu i poradzeniu sobie z trudnym doświadczeniem zostaje ona zastępowana przez określenie „ocalała”. W swoich badaniach zaobserwowali także, że mężczyźni bardziej niż kobiety byli skłonni obwiniać sprawcę, kiedy osoba zgwałcona była nazywana „ofiara”. Badacze wskazują ponadto na różnice w przypisywaniu cech i stanów emocjonalnych, wynikające z używania poszczególnych etykiet językowych. W przypadku „ocalałych” częściej wskazywano na cechy pozytywne (np. siła), natomiast „ofiaram” przypisywano strach i brak zaufania.

Papendick i Bohner¹⁸ przeprowadzili serię badań, których celem było sprawdzenie wpływu określeń używanych wobec osób zgwałconych na ich postrzeganie przez społeczeństwo. W pierwszym z nich posłużyli

¹⁴ L. Anderson, K. Gold, *I Know What It Means But It's Not How I Feel. The Construction of Survivor Identity in Feminist Counselling Practice*, „Women & Therapy” 1994, nr 15(2), s. 5-17.

¹⁵ I. Skjelsbæk, *Victim and Survivor: Narrated Social Identities of Women Who Experienced Rape During the War in Bosnia-Herzegovina*, „Feminism & Psychology” 2006, nr 16(4), s. 373-403.

¹⁶ K.M. Boyle, J. Clay-Warner, *Shameful “Victims” and Angry “Survivors”: Emotion, Mental Health, and Labeling Sexual Assault*, „Violence and Victims” 2018, nr 33(3), s. 436-452.

¹⁷ J.M. Hockett, L.K. McGraw, D.A. Saucier, *A „rape victim” by any other name: The effects of labels of individuals’ rape-related perceptions*, w: *Expression of inequality in interaction: Power, dominance and status*, red. H. Pishwa, R. Schulze, Amsterdam 2014, s. 81-104.

¹⁸ M. Papendick, G. Bohner, *„Passive Victim – strong survivor”...*, s. 1-21.

się metodą dyferencjału semantycznego. Wyniki wykazały, zgodnie z przewidywaniami, że określenie „ocalały” kojarzyło się uczestnikom badania bardziej pozytywnie, z większą siłą i aktywnością. Odmienne skojarzenia zanotowano w odniesieniu do „ofiary”, która była postrzegana przez badanych raczej w kontekście bierności i słabości. Warto zaznaczyć jednak, że uczestnicy tego badania uznawali określenie „ocalały”, wykorzystane do opisu osoby, która została zgwałcona, za nieadekwatne i nieco sztuczne.

W kolejnym badaniu autorzy analizowali różnice płciowe związane z wpływem użycia określeń „ofiara” i „ocalały” na postawy badanych. Wykazali, że efekty oddziaływania na postawy były przeciwne dla kobiet i mężczyzn w zakresie oceny skutków gwałtu oraz potrzeby wsparcia. Etykieta „ocalała” zwiększała postrzeganą przez kobiety drastyczność skutków gwałtu, natomiast w grupie mężczyzn to określenie „ofiara” wiązało się z oceną następstw tego czynu jako bardziej dotkliwych. Kobiety podobnie oceniały potrzebę wsparcia, niezależnie od kategorii „ofiara”/”ocalała”. Z kolei mężczyźni deklarowali większą potrzebę wsparcia dla „ofiary”. Analogicznie jak w wyżej opisanym badaniu, także i tym razem uczestnicy zgłaszali zastrzeżenia co do stosowności określenia „ocalała” w kontekście osoby, która doświadczyła gwałtu.

W trzecim badaniu, Papencick i Bohner dokonali zmiany sposobu opisywania sytuacji, w której doszło do przemocy seksualnej. Uczestnicy otrzymali opis w postaci wypowiedzi kobiety, która sama doświadczyła gwałtu i opowiada o tym, jak poradziła sobie z jego następstwami. Badacze sprawdzali jakie będzie działanie efektu etykiety językowej „ofiara”/”ocalała” w przypadku, gdy zostanie ona użyta z perspektywy osoby bezpośrednio uczestniczącej w zdarzeniu, a nie przez osobę trzecią – obserwatora. Zaobserwowano występowanie pozytywnych skojarzeń z określeniem „ocalały”, co związane było z postrzeganą przez badanych stabilnością psychiczną zgwałconej kobiety. Zmiana perspektywy przełożyła się również na różnice w ocenie pokrzywdzenia. W przeciwieństwie do poprzedniego badania, tym razem w grupie mężczyzn określenie „ocalała” wiązało się z postrzeganiem sytuacji jako bardziej dotkliwej i drastycznej, u kobiet związek ten wystąpił w przypadku określenia „ofiara”. Uczestnicy badania nie wyrażali wątpliwości odnośnie adekwatności użycia obydwu etykiet językowych do opisanego zgwałconej kobiety, co zanotowano w badaniach wcześniejszych. Zmiana ta mogła wynikać z uznawania przez nich za bardziej naturalną sytuacji, kiedy określenie „ocalała” pojawia się

w wypowiedzi na swój temat osoby, która sama doświadczyła gwałtu, niż w relacji o tym zdarzeniu osoby trzeciej.

Przedmiot i cel badań

Problematyka wpływu języka i etykiet językowych na percepcję społeczną i postawy wobec osób, które doświadczyły gwałtu czy też innej formy przemocy seksualnej, jest stosunkowo nowa w literaturze psychologicznej. Jak dotąd nie przeprowadzono zbyt wielu analiz empirycznych mających na celu poznanie tego zjawiska, a opisane wyżej badania Papendick i Bohner należą do nielicznych w tym obszarze. Jednocześnie warto zaznaczyć, że badania te prowadzone były w specyficznym kontekście kulturowym, wśród uczestników posługujących się językiem angielskim i niemieckim. Dotychczas nie podjęto się zrealizowania podobnych analiz w polskiej populacji. Badania własne są próbą wypełnienia tej luki, stanowiąc tym samym replikację projektu Papendick i Bohner w innej grupie językowej i środowisku społeczno-kulturowym. Głównym celem badań było sprawdzenie, czy wśród użytkowników języka polskiego również można zaobserwować efekt oddziaływania etykiet językowych („ofiara” i „ocalała”) na postawy wobec osób doświadczających przemocy seksualnej, jaką jest gwałt. Sprawdzano ponadto jaką rolę w tym związku będzie odgrywać płeć uczestników.

W związku z powyższym postawiono następujące hipotezy badawcze:

H1: Określenie „ocalała”, stosowane w odniesieniu do osoby, która doświadczyła gwałtu wiąże się z bardziej pozytywnymi skojarzeniami, niż określenie „ofiara”.

H2: Określenie „ofiara” związane jest z większą tendencją do obwiniania osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej.

H3: Określenie „ofiara” wiąże się z postrzeganiem skutków gwałtu jako bardziej negatywnych.

H4: Określenie „ofiara” wiąże się z silniejszym przekonaniem o potrzebie wsparcia dla pokrzywdzonej.

Hipotezy te znajdują swoje uzasadnienie w przytoczonych wyżej badaniach nad etykietami językowymi używanymi wobec osób doświadczających gwałtu i przemocy seksualnej. Wynika z nich, że określenie „ofiara” niesie ze sobą więcej negatywnych konotacji znaczeniowych. Kojarzone

jest często z biernością, bezsilnością i poczuciem wstydu¹⁹. Z kolei etykieta „ocalała” uruchamia bardziej pozytywne skojarzenia, wiąże się z siłą i zdolnością do poradzenia sobie z sytuacją zagrażającą i silnie stresogenną. Określenie to kojarzy się również z potrzebą zdystansowania się od negatywnych doświadczeń. Różnice w odbiorze obydwu etykiet językowych mogą być związane z przekonaniem, że „ofiara” bardziej, niż „ocalała” wymaga wsparcia w radzeniu sobie z następstwami gwałtu, a postrzegane skutki doznania przemocy seksualnej będą oceniane w przypadku użycia określenia „ofiara”, jako bardziej krzywdzące i dotkliwe.

H5: Postrzeganie kobiety, która doświadczyła gwałtu jest bardziej negatywne u mężczyzn, niż u kobiet (posiadają oni więcej negatywnych skojarzeń w tym zakresie)

H6: Mężczyźni przejawiają bardziej negatywne postawy wobec kobiet doświadczających przemocy seksualnej (gwałtu), niż kobiety. Odnosi się to do większej w tej grupie tendencji do przypisywania odpowiedzialności za zdarzenie (H6a), niższej oceny wiktyimizacyjnej skutków gwałtu (H6b) oraz słabszego przekonania o potrzebie udzielania wsparcia pokrzywdzonej (H6c).

Ostatnie hipotezy oparto na wynikach badań, które wskazują na znaczenie płci obserwatora społecznego w ocenie osób, które doświadczyły przemocy seksualnej, szczególnie wobec ofiar gwałtu²⁰. Kobiety przejawiają w tym kontekście znacznie bardziej pozytywną postawę, niż mężczyźni, którzy z kolei ujawniają silniejszą skłonność do obwiniania ofiar²¹ oraz posiadają więcej seksistowskich przekonań²². Ponadto, jak wskazują wyniki

¹⁹ A. Leisenring, *Confronting „Victim” discourses: The identity work of battered women*, „Symbolic Interaction” 2006, nr 29(3), s. 307-330; S. Fohring, *What’s in a word? Victims on ‘victim’*, „International Review of Victimology” 2018, nr 24(2), s. 151-164; M. Papendick, G. Bohner, *„Passive Victim – strong survivor”...*, s. 1-21.

²⁰ J.M. Hockett, S.J. Smith, C.D. Klausing, D.A. Saucier, *Rape Myth Consistency and Gender Differences in Perceiving Rape Victims: A Meta-Analysis*, „Violence Against Women” 2016, nr 22(2), s. 139-167; K. Olszewska, P. Piotrowski, B.W. Wojciechowski, *Attitudes Towards Rape and Their Determinants Among Men, Women and Non-Binary People in Poland*, „Sexuality & Culture” 2023, nr 27, s. 863-877; K.R. Klement, B.I. Sagarin, J.J. Skowronski, *Accusers Lie and Other Myths: Rape Myth Acceptance Predicts Judgments Made About Accusers and Accused Perpetrators in a Rape Case*, „Sex Roles” 2019, nr 81(1-2), s. 16-33.

²¹ K.A. Black, D.J. Gold, *Gender differences and socioeconomic...*, s. 115-128.

²² D. Abrams, G.T. Viki, B. Masser, G. Bohner, *Perceptions of stranger and acquaintance rape...*, s. 111-125; C. Rollero, S. Tartaglia, *The effect of sexism and rape myths...*, s. 209-219.

badani nad reakcjami na sytuacje, kiedy doszło do nadużyć seksualnych²³, kobiety częściej są skłonne wierzyć ofierze i wyrażać przekonanie, że był to gwałt. W porównaniu do mężczyzn charakteryzuje je też bardziej negatywny stosunek do osób, które dopuściły się tego rodzaju czynów.

Metody i materiał

Na początku badania uczestnicy zapoznawali się z krótkim opisem sytuacji, w której doszło do gwałtu na kobiecie. Osobą wykorzystującą seksualnie był mężczyzna, z którym pokrzywdzona nie utrzymywała wcześniej żadnych relacji. W porównaniu do oryginalnych badań w opisie wprowadzono zmianę miejsca pracy kobiety na Kraków zamiast Manchesteru. Badani zapoznawali się z dwiema wersjami zdarzenia – w pierwszej zgwałconą kobietę określano „ofiara”, w drugiej użyto określenia „ocalała”. Następnie, zgodnie z procedurą przyjętą przez Papendick i Bohner, zastosowano skalę dyferencjału semantycznego²⁴. Wykorzystana w badaniu zmodyfikowana skala dyferencjału semantycznego składała się z piętnastu przeciwstawnych przymiotników. Poza przymiotnikami zawartymi w oryginalnej wersji (np. zła – dobra, bierna – aktywna), listę uzupełniały określenia dodane przez Papendick i Bohner²⁵ ze względu na specyfikę analizy (np. winna – niewinna, żyjąca przeszłością – patrząca w przyszłość). Zadaniem badanych było ocenienie na siedmiostopniowej skali Likerta, w jakim stopniu określenie „ofiara” lub „ocalała”, użyte wobec kobiety doświadczającej przemocy seksualnej kojarzy się z podanymi przymiotnikami.

W drugiej części badania, uczestnicy ponownie zapoznawali się z historią przedstawiającą gwałt na kobiecie. Tym razem wykorzystanie nastąpiło ze strony jej współpracownika, z którym uprzednio udała się na randkę. W trakcie spotkania z obu stron padały słowa i zachowania insynuujące podtekst seksualny. Po udanej randce kobieta udała się wraz z mężczyzną do jego mieszkania i w miejscu tym doszło do gwałtu. Podobnie jak wcześniej, opis podany został w dwóch wersjach, gdzie kobieta była

²³ B.M. McKimmie, B.M. Masser, R. Bongiorno, *What Counts as Rape? The Effect of Offense Prototypes, Victim Stereotypes, and Participant Gender on How the Complainant and Defendant are Perceived*, „Journal of Interpersonal Violence” 2014, nr 29 (12), s. 2273-2303.

²⁴ C.E. Osgood, G.J. Suci, P.H. Tannenbaum, *The measurement of meaning*, Urbana 1957.

²⁵ M. Papendick, G. Bohner, „*Passive Victim – strong survivor*”..., s. 1-21.

określana jako „ofiara” lub „ocalała”. Następnie badani odpowiadali na zestaw 9 pytań dotyczący postaw wobec osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej²⁶. Zostały one pogrupowane w następujące skale:

- 1) przypisywanie odpowiedzialności za zdarzenie (Czy ofiara gwałtu/ocalała z gwałtu ponosi odpowiedzialność za to co ją spotkało? Jak prawdopodobne jest, aby ofiara gwałtu/ocalała z gwałtu mogła mu zapobiec? Jak stosowne jest, aby ofiara gwałtu/ocalała z gwałtu zgłosiła przestępstwo?);
- 2) ocena wiktyimizacyjna skutków (Jak prawdopodobne jest, że ofiara gwałtu/ocalała z gwałtu będzie potrzebowała społecznego wsparcia by poradzić sobie z tą sytuacją? Jak prawdopodobne jest, że ofiara gwałtu/ocalała z gwałtu będzie cierpiała z powodów problemów psychicznych, powstałych na skutek gwałtu? Jak prawdopodobne jest, że na skutek gwałtu ofiara/ocalała doznała jakichś fizycznych obrażeń?);
- 3) postrzegana potrzeba wsparcia (Jak prawdopodobne jest, że ofiara gwałtu/ocalała z gwałtu w pełni dojdzie do siebie po zdarzeniu? Jak stosowne jest, aby ofiara gwałtu/ocalała z gwałtu starała się o pomoc psychologiczną w związku z gwałtem? Jak stosowne jest, aby ofiara gwałtu/ocalała z gwałtu żądała w związku z nim odszkodowania?).

Na wszystkie pytania odpowiadano za pomocą dziewięciostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „całkowicie się nie zgadzam” (lub „bardzo nieprawdopodobne”, „bardzo niestosowne”), a 9 – „całkowicie się zgadzam” (lub „bardzo prawdopodobne”, „bardzo stosowne”).

Współczynniki alfa Cronbacha dla poszczególnych skal w zastosowanej polskiej wersji wynosiły odpowiednio:

- 1) przypisywanie odpowiedzialności – wersja „ofiara” $\alpha=0,54$, wersja „ocalała” $\alpha=0,63$;
- 2) ocena wiktyimizacyjna skutków – wersja „ofiara” $\alpha=0,87$, wersja „ocalała” $\alpha=0,69$;
- 3) postrzegana potrzeba wsparcia – wersja „ofiara” $\alpha=0,36$, wersja „ocalała” $\alpha=0,49$ ²⁷.

²⁶ M. Papendick, G. Bohner, *„Passive Victim – strong survivor”...*, s. 1-21.

²⁷ Dla porównania w oryginalnych badaniach Papandick i Bohner (2017) wskaźniki zgodności wewnętrznej wynosiły od 0,56 (skala 3 – postrzegana potrzeba wsparcia) do 0,85 (skala 2 – ocena wiktyimizacyjna skutków). W obydwu wersjach skalą o najniższym współczynniku alfa Cronbacha okazała się skala zawierająca pozycje dotyczące poglądów badanych na temat udzielenia wsparcia osobie pokrzywdzonej.

Badania przeprowadzono w formie online. Uczestnicy rekrutowani byli z ogólnej, nieklinicznej populacji osób dorosłych zamieszkałych w Polsce. Informacja o badaniach wraz z linkami do formularzy została zamieszczona na forach społecznościowych i grupach internetowych, a także rozesłana metodą kuli śnieżnej. Wszyscy uczestnicy wyrazili świadomą zgodę na udział w badaniach, zostali zapoznani z ich celem i warunkami, zapewnieni o anonimowości, dobrowolności udziału oraz wykorzystaniu wyników do celów naukowych. Przed przystąpieniem do zasadniczej części badania osoby badane wypełniały również krótką metryczkę z podstawowymi danymi demograficznymi (wiek, płeć, wykształcenie).

W badaniach wzięło udział łącznie 132 dorosłych kobiet i mężczyzn w wieku 18-71 lat ($M=27,01$, $SD=8,85$). Kobiety stanowiły 69,7 %, mężczyźni 26,5%, osoby deklarujące się jako niebinarne 3,8%. Uczestnicy w zdecydowanej większości posiadali wykształcenie wyższe (35,6%) lub byli w trakcie studiów (47%). Badani wchodziłi w skład dwóch grup porównawczych, wydzielonych ze względu na wersję etykiety językowej (różniące się użyciem w opisie słowa „ofiara” lub „ocalała”). W grupie, w której zastosowano wersję „ofiara” kobiety stanowiły 66,7%, mężczyźni 28,8%, osoby niebinarne 4,5%. Średnia wieku w tej grupie wynosiła 27,20 lat ($SD=10,25$). W grupie drugiej (wersja „ocalała”), rozkład płci badanych był następujący: kobiety 72,7% kobiet, mężczyźni 24,2%, osoby niebinarne 3%. Średnia wieku w tej grupie wynosiła 26,82 lat ($SD=7,26$). W przypadku weryfikacji hipotez dotyczących różnic płciowych z analizy wyłączono osoby niebinarne ($N=5$). Powodem była zbyt niska liczebność tej grupy. W związku z tym wyłączeniem do porównań międzygrupowych w zakresie hipotez H5 i H6 ostatecznie do analizy wykorzystano dane zebrane od 127 badanych, w tym 92 kobiet i 35 mężczyzn.

Wyniki

Analizę statystyczną uzyskanych wyników przeprowadzono za pomocą programu IBM SPSS Statistics (wersja 26). W pierwszej kolejności przeprowadzono weryfikację hipotez H1-H4, dotyczących różnic wynikających z zastosowania etykiety językowej „ofiara”/„ocalała” w kontekście skojarzeń z przedstawioną w opisie kobietą, która doświadczyła gwałtu (dyferencjał semantyczny) oraz prezentowanych wobec niej postaw (skale przypisywania odpowiedzialności, oceny wiktymizacyjnej skutków

i potrzeby wsparcia). Porównania międzygrupowe wykonano za pomocą nieparametrycznego testu U Manna-Whitneya ze względu na rozkłady danych odbiegające od rozkładu normalnego. Wyniki przedstawiono w tabeli poniżej:

Tabela 1. Różnice pomiędzy etykietą językową „ofiara” i „ocalała” w zakresie postrzegania osoby doświadczającej przemocy seksualnej oraz przejawianych wobec niej postaw.

Zmienna	Grupa						Test U Manna-Whitneya	
	etykieta „ofiara” (N=66)			etykieta „ocalała” (N=66)				
	M	Me	SD	M	Me	SD	Z	p
Pozytywna percepcja osoby doświadczającej przemocy seksualnej*	3,50	3,53	0,84	4,29	4,37	1,05	-5,230	<0,001
Tendencja do przypisywania odpowiedzialności	2,54	2,33	1,37	2,61	2,00	1,62	-0,460	0,645
Ocena wiktymizacyjna skutków	8,01	8,67	1,44	8,22	8,67	1,09	-0,407	0,684
Postrzeganie potrzeby wsparcia dla osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej	7,30	7,67	1,19	7,61	7,67	1,10	-1,604	0,109

*– wynik w Skali dyferencjału semantycznego

Analiza różnic między średnimi wynikami w skali dyferencjału semantycznego wykazała, że były one istotnie wyższe w grupie, gdzie badanym prezentowano opis z etykietą językową „ocalała”, niż w grupie z użyciem etykiety „ofiara” ($p < 0,001$). Otrzymany wynik świadczy o tym, że z dwóch zaprezentowanych badanym etykiet językowych to określenie „ocalała” wiązało się z bardziej pozytywnym postrzeganiem osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej. Potwierdzono zatem hipotezę H1. Porównania międzygrupowe nie wykazały natomiast istotnych statystycznie różnic w zakresie trzech kolejnych hipotez. Etykiety językowe nie różnicowały uzyskanych przez badanych wyników w żadnej ze skal mierzących postawy wobec osób doświadczających przemocy seksualnej. Nie potwierdzono tym samym, że określenie „ofiara” wiąże się z większą tendencją do obwiniania, oceną skutków gwałtu jako bardziej negatywnych czy silniejszym przekonaniem o potrzebie wsparcia dla pokrzywdzonej

W celu statystycznego zweryfikowania hipotez dotyczących różnic płciowych w postrzeganiu opisanej w historii zgwałconej kobiety (przypisywaniu jej określonych cech) oraz postawach wobec kobiet doświadczających przemocy seksualnej, ponownie posłużono się testem U Manna-Whitneya. Test ten zastosowano z powodu braku równoliczności porównywanych grup oraz rozkładów danych odbiegających od rozkładu normalnego. Wyniki zamieszczono w tabeli 2.

Tabela 2. Różnice płciowe w zakresie postrzegania osoby doświadczającej przemocy seksualnej.

Zmienna	Grupa						Test U Manna-Whitneya	
	kobiety (N=92)			mężczyźni (N=35)				
	M	Me	SD	M	Me	SD	Z	p
Pozytywna percepcja osoby doświadczającej przemocy seksualnej*	4,02	3,97	1,10	3,56	3,73	0,80	-2,162	0,031
Tendencja do przypisywania odpowiedzialności	2,39	2,00	1,39	3,06	2,67	1,66	-2,08	0,037
Ocena wiktyimizacyjna skutków	8,37	8,67	1,06	7,36	7,67	1,56	-4,051	<0,001
Postrzeganie potrzeby wsparcia dla osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej	7,62	7,67	1,09	7,05	7,33	1,23	-2,793	0,005

* – wynik w Skali dyferencjału semantycznego

Przeprowadzona analiza wykazała istotną statystycznie różnicę ($p=0,03$) pomiędzy badanymi kobietami i mężczyznami w zakresie postrzegania osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej. Mężczyźni uzyskiwali istotnie niższy wynik na skali dyferencjału semantycznego, co wynikało z częstszego wybierania przez nich cech negatywnych do jej scharakteryzowania. Taki rezultat potwierdza hipotezę H5. Jednocześnie wykazano istotne statystycznie różnice płciowe w zakresie skal mierzących postawy wobec kobiet, które doświadczyły przemocy seksualnej. W grupie mężczyzn zanotowano wyższe wskaźniki dotyczące tendencji do przypisywania odpowiedzialności wykorzystanej seksualnie. Jednocześnie w porównaniu do badanych kobiet, mężczyzn oceniali skutki gwałtu jako mniej dotkliwe oraz rzadziej wyrażali przekonanie o potrzebie wsparcia dla opisanej

w historii zgwałconej kobiety. Uzyskany wynik sugeruje, że uczestniczący w badaniu mężczyźni przejawiają bardziej negatywne postawy wobec kobiet doświadczających przemocy seksualnej, co jest spójne z przewidywaniami zawartymi w ostatniej grupie hipotez.

Dyskusja

Przeprowadzone badania wykazały, że etykiety językowe używane w odniesieniu do osób doświadczających przemocy seksualnej związane są z różnymi konotacjami znaczeniowymi, co może przekładać się na różnice w postrzeganiu i ocenie społecznej tych osób. Określenie „ocalała” przywoływało u badanych dorosłych Polaków więcej pozytywnych skojarzeń, niż określenie „ofiara”. Podobne rezultaty uzyskali w swoich badaniach Papendick i Bohner²⁸. Otrzymane wyniki są także spójne z innymi analizami podejmującymi problematykę języka używanego do opisu oraz społecznej percepcji i oceny osób wykorzystywanych seksualnie. Na różnice w skojarzeniach, które budzą określenia „ofiara gwałtu” i „ocalała z gwałtu” zwracają uwagę Hockett z zespołem²⁹. W prowadzonych przez nich badaniach odnotowano, że etykieta „ofiara” częściej wiązała się z podawaniem przymiotników typu wystraszona czy nieufna, natomiast z etykietą „ocalała” kojarzono przymiotniki wyraźnie nacechowane pozytywnie (jak np. silna) lub przymiotniki oddające inne stany emocjonalne, niż strach czy smutek (np. wściekła). Przewagę pozytywnych konotacji znaczeniowych związanych z określeniem „ocalała” – w porównaniu do określenia ofiara – wykazano ponadto w badaniach hiszpańskich³⁰. Tym razem etykieta ta wywoływała więcej pozytywnych skojarzeń w kontekście postrzegania kobiet, które doświadczyły przemocy intymnej ze strony partnera.

Żadna z hipotez dotyczących różnic w postawach przejawianych wobec osób doświadczających przemocy seksualnej, związanych ze stosowanymi w badaniu etykietami językowymi nie potwierdziła się. Nie wykazano, aby określenie „ofiara” bardziej wiązało się z tendencją do przypisywania winy

²⁸ M. Papendick, G. Bohner, *„Passive Victim – strong survivor”*..., s.1-21.

²⁹ J.M. Hockett, L.K. McGraw, D.A. Saucier, *A „rape victim”*..., s. 81-104.

³⁰ M. Romero-Sánchez, M. Skowronski, G. Bohner, J.L. Megías, *Talking about ‘victims’, ‘survivors’ and ‘battered women’: how labels affect the perception of women who have experienced intimate partner violence*, „International Journal of Social Psychology” 2020, nr 36(1), s. 30-60.

za zdarzenie zgwałconej kobiecie. Taki wynik może sugerować, że w przypadku języka polskiego etykieta ta jest na tyle neutralna znaczeniowo, że nie uruchamia przekonań mogących powodować występowanie zjawiska wtórnej wiktylizacji, która niejednokrotnie dotyczy pokrzywdzonych w skutek przestępstw seksualnych. Z drugiej strony, w przypadku wtórnej wiktylizacji oprócz języka, należy wziąć pod uwagę szereg innych czynników społeczno-kulturowych, takich jak mity na temat gwałtu³¹. Można przypuszczać, że wiara w tego rodzaju mity bardziej wiąże się ze skłonnością do przypisywania odpowiedzialności za zdarzenie poszkodowanym (np. poprzez ocenę sposobu ubierania się jako prowokacyjnego, a zachowania jako dwuznacznego), niż język i powszechnie używane etykiety językowe.

Wyniki badań własnych nie potwierdziły także, aby określenie „ofiara” związane było z postrzeganiem skutków gwałtu jako bardziej dotkliwych oraz silniejszym przekonaniem o potrzebie udzielenia wsparcia wykorzystanej kobiecie. Należy jednak tutaj zauważyć, że pomimo nieodnotowania różnic w kontekście danej etykiety językowej i oceny wiktylizacyjnej skutków gwałtu, to zarówno w wersji „ofiara”, jak i „ocalała”, kobiety w porównaniu do mężczyzn, traktowały opisaną sytuację jako niosącą ze sobą bardziej negatywne następstwa. Mogło to wynikać z podobieństwa pod względem płci do przedstawionej w historii osoby (a co za tym idzie skłonności do przyjęcia jej perspektywy), jak również z większej wśród uczestniczek badania świadomości, że statystycznie to kobiety częściej są narażone na gwałt czy przemoc seksualną. Jest możliwe, że zdawanie sobie sprawy z tego ryzyka wiązało się u badanych kobiet z przekonaniem na temat wysokiej dotkliwości szkód i negatywnych zmian życiowych, powstałych w skutek wykorzystania.

Uzyskanym w badaniu wynikiom warto przyjrzeć się też w nieco szerszym kontekście językowym. Nie jest wykluczone, że istotną rolę odegrała tutaj sama styczność badanych z poszczególnymi etykietami. Określenie „ocalała”, stosowane do opisu osoby, która doświadczyła przemocy seksualnej raczej nie jest w powszechnym użytku i rzadko bywa spotykane w języku potocznym. Na tą dostępność zwracają uwagę w swoim raporcie również Papendick i Bohner³². Jak wspomniano wcześniej, w prowadzonym

³¹ Z.D. Peterson, C.L. Muehlenhard, *Was It Rape? The function of women's rape myth acceptance and definitions of sex in labeling their own experiences*, „Sex Roles” 2004, nr 51(3), s. 129-144; Bzdryń, A. Czapczyńska, K. Nowakowska, J. Piotrowska, *Jak pomagać, by nie krzywdzić osób po doświadczeniu przemocy seksualnej w tym gwałtu*, Warszawa 2020.

³² M. Papendick, G. Bohner, *„Passive Victim – strong survivor”...*, s. 1-21.

przez nich badaniu uczestnicy oceniali adekwatność użycia określenia „survivor”/„Überlebende” lub „victim”/„Opfer” w odniesieniu do opisanej sytuacji gwałtu. W przypadku obu grup badanych (zarówno anglo- jak i niemieckojęzycznych) określenie „survivor”/„Überlebende” zostało uznane za nieadekwatne. Podobna sytuacja mogła mieć miejsce w badanej grupie użytkowników języka polskiego, którzy być może jeszcze rzadziej spotykali się z użyciem słowa „ocalała” w kontekście nazywania osoby, która doznała gwałtu.

Ostatnie hipotezy zakładały, że u mężczyzn wystąpi więcej negatywnie nacechowanych skojarzeń związanych z osobą wykorzystaną seksualnie, a także że będą oni wykazywać bardziej negatywne postawy wobec niej, niż kobiety. Przypuszczenia te oparto na wcześniejszych danych wskazujących na różnice płciowe w tym zakresie. Wynika z nich, że mężczyźni charakteryzują się silniejszą tendencją do wiary w mity na temat gwałtu³³, jak również częściej wyrażają przekonania i poglądy łączące się z negatywną oceną pokrzywdzonych³⁴. Rezultaty badań własnych potwierdziły postawione hipotezy. W grupie mężczyzn odnotowano więcej negatywnych skojarzeń związanych z osobą doświadczającą przemocy seksualnej z prezentowanego badaniem opisu. Co ważne, spójne z tym sposobem postrzegania różnice płciowe ujawniły się także przypadku skal mierzących postawy. Mężczyźni byli bardziej skłonni do przypisywania odpowiedzialności za zdarzenie osobie wykorzystanej seksualnie, deklarowali mniejszą potrzebę udzielenia jej wsparcia oraz oceniali skutki gwałtu jako mniej dotkliwe. Zarówno sposób postrzegania jak i prezentowane przez mężczyzn postawy mogły częściowo wynikać z tego, że ofiarą gwałtu w przedstawianej badaniem historii była kobieta. Być może ograniczyło to umiejętność wczucia się w sytuację pokrzywdzonej, tym bardziej, że narażenie na gwałt i przemoc seksualną w przypadku mężczyzn jest stosunkowo niewielkie. Natomiast u kobiet podobieństwo pod względem płci i ryzyka wiktyimizacyjnego, mogło wiązać się z częstszym przyjmowaniem takiej perspektywy, co znalazło swoje odbicie w bardziej pozytywnych skojarzeniach, a także różnicach w obwinianiu, ocenie skutków gwałtu i potrzeby wsparcia.

³³ J.M. Hockett, D.A. Saucier, B.H. Hoffman, S.J. Smith, A.W. Craig, *Oppression through acceptance?: Predicting rape myth acceptance and attitudes toward rape victims*, „Violence Against Women” 2009, nr 15(8), s. 877-897.

³⁴ B.M. McKimmie, B.M. Masser, R. Bongiorno, *What Counts as Rape?...*, s. 2273-2303; K.R. Klement, B.I. Sagarin, J.J. Skowronski, *Accusers Lie and Other Myths...*, s. 16-33; K. Olszewska, P. Piotrowski, B.W. Wojciechowski, *Attitudes Towards...*, s. 863-877.

Niewykluczone też, że na uzyskane wyniki oddziaływały inne, nieujęte w niniejszym badaniu czynniki jak poziom empatii czy też stereotypy i przekonania na temat roli męskiej/kobiecej.

Wnioski

Omówienie wniosków płynących z przeprowadzonych badań warto zacząć od wskazania związanych z nimi ograniczeń. Do najważniejszych z nich należy możliwość generalizowania uzyskanych wyników, którą utrudnia wielkość i charakterystyka socjo-demograficzna badanej grupy. Grupa ta była słabo zróżnicowana pod względem wieku (głównie młodzi dorośli) i wykształcenia (przeważali studenci i osoby z wyższym wykształceniem). Podczas planowania przyszłych, podobnych analiz należy zadbować o bardziej reprezentatywny rozkład wieku badanych, również w celu sprawdzenia, czy i w jakim stopniu może być on czynnikiem różnicującym w przypadku społecznej percepcji i postaw przejawianych wobec pokrzywdzonych przemocą seksualną. Uczestnikami niniejszego badania były osoby identyfikujące się płciowo jako niebinarne. Ze względu na zbyt małą liczbę tych badanych, nie przeprowadzono jednak porównań międzygrupowych z udziałem osób niebinarnych. Warto byłoby uzupełnić tę lukę, tym bardziej, że jak sugerują inne dane, osoby niebinarne mogą charakteryzować się najbardziej pozytywnymi postawami wobec ofiar nadużyć seksualnych³⁵. Ograniczenia przeprowadzonej analizy wiążą się również z właściwościami psychometrycznymi narzędzia wykorzystanego do pomiaru postaw wobec osób doświadczających przemocy seksualnej. Skalę przypisywania odpowiedzialności charakteryzowały niskie, a skalę postrzeganej potrzeby wsparcia – bardzo niskie wskaźniki rzetelności, co ma istotne znaczenie zarówno w kontekście samej jakości pomiaru, jak i wyprowadzonych wniosków.

Przedstawione wyżej badania nad oddziaływaniem etykiet językowych na sposób, w jaki są postrzegane i oceniane osoby pokrzywdzone przemocą seksualną, skupiały się tylko na określeniach „ofiara” i „ocalała”. W przyszłych analizach można byłoby rozszerzyć zakres badanych etykiet. Określeniem synonimicznym do „osoby ocalałej” jest określenie „osoba,

³⁵ K. Olszewska, P. Piotrowski, B.W. Wojciechowski, *Attitudes Towards Rape...*, s. 863-877.

która przetrwała przemoc”³⁶. Chociaż rzadko pojawia się ono w mowie potocznej, warto byłoby sprawdzić jakie niesie ze sobą konotacje i powoduje reakcje u badanych. W niniejszym badaniu nie pytano również uczestników o to, czy bezpośrednio znają kogoś, kto stał się ofiarą wykorzystania seksualnego, ani o sytuacje związane z naruszeniem ich sfery intymnej. Osobista styczność z przemocą seksualną jest czynnikiem, który może znacząco zmieniać percepcję i postawy przejawiane wobec pokrzywdzonych. Opierają się one wówczas bardziej na własnym doświadczeniu, niż wynikają ze stereotypów czy wiary w mity na temat gwałtu.

Podsumowując przeprowadzone badania można stwierdzić, że otrzymane wyniki w dużej mierze pokrywają się z ustaleniami pochodzący mi z raportu Papendick i Bohner³⁷. Jednocześnie należy zauważyć, że w polskiej literaturze problematyka postaw wobec ofiar przemocy seksualnej nie była jak dotąd szerzej rozpatrywana pod kątem ich potencjalnego związku z etykietami językowymi. Powyższe badania warto kontynuować, gdyż odnoszą się do ważnego społecznie, choć wciąż słabo poznanego zjawiska. Otrzymane wyniki mogą zostać wykorzystane praktycznie np. w kontekście działań zapobiegających wiktyimizacji wtórnej ofiar. Do tego rodzaju działań należy szeroko zakrojona społeczna edukacja w zakresie przemocy seksualnej, związana z korygowaniem szkodliwych stereotypów i błędnych przekonań na ten temat. Ma ona na celu przede wszystkim zwiększanie społecznej świadomości problemu oraz kształtowanie odpowiednich postaw. Niniejsze badania prowadzą do wniosku, że w procesie tym należy zwrócić uwagę na znaczenie inkluzywnego i nieoceniającego języka. Sugerują ponadto, że edukacja społeczna (prowadzona np. w postaci kampanii społecznych) powinna uwzględniać płeć odbiorców – w badaniach wykazano, że to mężczyźni posiadają bardziej negatywne postawy wobec osób wykorzystanych seksualnie. Wyniki przeprowadzonych badań mogą także okazać się użyteczne w pracy terapeutycznej z klientem z doświadczeniem przemocy seksualnej. Określenie „ocalała” budzi bardziej pozytywne społecznie skojarzenia, co jest istotne z perspektywy osoby znajdującej się w tego rodzaju sytuacji trudnej. Posługiwanie się nim w procesie terapii ułatwi skoncentrowanie się na aktywnym radzeniu sobie z doświadczeniem urazowym oraz pozwoli skupić się na poszukiwaniu osobistych zasobów i siły do przepracowania go.

³⁶ Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie/UNIC Warsaw; <https://www.unic.un.org.pl/oionz/przemoc-wobec-kobiet-i-dziewczat/3389>.

³⁷ M. Papendick, G. Bohner, „*Passive Victim – strong survivor*”..., s. 1-21.

Bibliografia

Abrams D., Viki G.T.N. Masser B., Bohner G., *Perceptions of stranger and acquaintance rape: The role of benevolent and hostile sexism in victim blame and rape proclivity*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2003, nr 84(1).

Anderson L., Gold K., *I Know What It Means But It's Not How I Feel. The Construction of Survivor Identity in Feminist Counselling Practice*, „Women & Therapy” 1994, nr 15(2).

Black K.A., Gold D.J., *Gender differences and socioeconomic status biases in judgments about blame in date rape scenarios*, „Violence and Victims” 2008, nr 23(1).

Bohner G., Eyssel F., Pina A., Siebler F., Viki G.T., *Rape myth acceptance: Cognitive, affective and behavioural effects of beliefs that blame the victim and exonerate the perpetrator*, w: *Rape: Challenging contemporary thinking*, red. M. Horvath, J. Brown, Cullompton 2009.

Bohner G., *Writing about rape: Use of passive voice and other distancing text features as an expression of perceived responsibility of the Victim*, „British Journal of Social Psychology” 2001, nr 40(4).

Boyle K.M., Clay-Warner J., *Shameful “Victims” and Angry “Survivors”: Emotion, Mental Health, and Labeling Sexual Assault*, „Violence and Victims” 2018, nr 33(3).

Branscombe N.R., Weir J.A., *Resistance as stereotype – inconsistency: Consequences for judgments of rape Victims*, „Journal of Social and Clinical Psychology” 1992, nr 11(1).

Bzdyń A., Czapczyńska A., Nowakowska K., Piotrowska J., *Jak pomagać, by nie krzywdzić osób po doświadczeniu przemocy seksualnej w tym gwałtu*, Warszawa 2020.

Fohring S., *What's in a word? Victims on “victim”*, „International Review of Victimology” 2018, nr 24(2).

Hockett J.M., McGraw L.K., Saucier D.A., *A „rape victim” by any other name: The effects of labels of individuals' rape-related perceptions*, w: *Expression of inequality in interaction: Power, dominance and status* red. H. Pishwa, R. Schulze, Amsterdam 2014.

Hockett J.M., Saucier D.A., Hoffman B.H., Smith S.J., Craig A.W., *Oppression through acceptance?: Predicting rape myth acceptance and attitudes toward rape victims*, „Violence Against Women” 2009, nr 15(8).

Hockett J.M., Smith S.J., Klausing C.D., Saucier D.A., *Rape Myth Consistency and Gender Differences in Perceiving Rape Victims: A Meta-Analysis*, "Violence Against Women" 2016, nr 22(2).

Klement K.R., Sagarin B.J., Skowronski J.J., *Accusers Lie and Other Myths: Rape Myth Acceptance Predicts Judgments Made About Accusers and Accused Perpetrators in a Rape Case*, „Sex Roles: A Journal of Research” 2019, nr 81.

Klimczuk A., *Hipoteza Sapira-Whorfa – przegląd argumentów zwolenników i przeciwników*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja” 2013, nr 1(3).

Leisenring A., *Confronting „Victim” discourses: The identity work of battered women*, "Symbolic Interaction" 2006, nr 29(3).

McKimmie B.M., Masser B.M., Bongiorno R., *What Counts as Rape? The Effect of Offense Prototypes, Victim Stereotypes, and Participant Gender on How the Complainant and Defendant are Perceived*, „Journal of Interpersonal Violence” 2014, nr 29(12).

New versions of victims: Feminist struggle with the concept, red. S. Lamb, New York & London 1999.

Olszewska K., Piotrowski P., Wojciechowski B.W., *Attitudes Towards Rape and Their Determinants Among Men, Women and Non-Binary People in Poland*, "Sexuality & Culture" 2023, nr 27.

Osgood C.E., Suci G.J., Tannenbaum P.H., *The measurement of meaning*, Urbana 1957.

Papendick M., Bohner G., „Passive Victim – strong survivor”? *Perceived meaning of labels applied to women who were raped*, „PLoS ONE” 2017, nr 12(5).

Peterson Z.D., Muehlenhard C.L., *Was It Rape? The function of women's rape myth acceptance and definitions of sex in labeling their own experiences*, „Sex Roles: A Journal of Research” 2004, nr 51(3).

Rollero C., Tartaglia S., *The effect of sexism and rape myths on victim blame*, „Sexuality & Culture” 2019, nr 23(1).

Romero-Sánchez M., Skowronski M., Bohner G., Megías J.L., *Talking about ‘victims’, ‘survivors’ and ‘battered women’: how labels affect the perception of women who have experienced intimate partner violence*, „International Journal of Social Psychology” 2020, nr 36(1).

Skjelsbæk I., *Victim and Survivor: Narrated Social Identities of Women Who Experienced Rape During the War in Bosnia-Herzegovina*, „Feminism & Psychology” 2006, nr 16(4).

Suarez E., Gadalla T.M., *Stop blaming the victim: A meta-analysis on rape myths*, „Journal of Interpersonal Violence” 2010, nr 25(11).

Thompson M., *Life after rape: A chance to speak*, „Sexual and Relationship Therapy” 2000, nr 15(4).

Źródła internetowe

Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie / UNIC Warsaw; <https://www.unic.un.org.pl/oionz/przemoc-wobec-kobiet-i-dziewczat/3389>.